

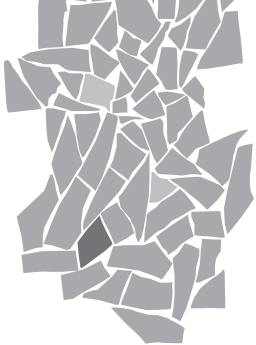

Andana
editorial

Col·lecció
TRENCADÍS

L'edició d'aquest llibre ha comptat amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

© del text: Hereus de Vicent Andrés Estellés

© de la introducció i la tria: Víctor Labrado

© de la coberta: Fernando Vicente

Revisió: Josep Alapont

Fotografies de Biblioteca Valenciana Digital i Shutterstock

© d'aquesta edició: Andana Editorial, 2024

Av. Aureli Guaita Martorell, 18

46220 Picassent

andana@andana.net

www.andana.net

1a edició: desembre de 2024

ISBN: 974-84-19913-66-1

Dipòsit legal: V-3700-2024

Imprés a la UE

Prohibida la reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquest llibre en cap forma ni per cap mitjà sense l'autorització escrita de l'editor. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, podeu adreçar-vos a Cedro (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

ACÍ EM PARIREN I ACÍ ESTIC

ANTOLOGIA DE VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

Introducció i tria de **Víctor Labrado**

Índex

La nostra antologia	11
1. Burjassot, la infantesa: uns orígens populars	15
Poemes	27
2. La postguerra	41
Poemes	63
3. L'amor	75
Poemes	85
4. València, el treball, la vida de cada dia	95
Poemes	115
5. Poeta, un entre tants	133
Poemes	141
6. I la fantasia, també	151
Poemes	157
7. La mort	165
Poemes	173
Índex de poemes	188

La nostra antologia

Aquesta antologia està pensada com una introducció possible a la poesia d'Estellés, que és una obra molt extensa i variada, molt diversa tant en l'aspecte temàtic com formal. Hem volgut oferir un conjunt de poemes triats atenent no sols a la qualitat literària de cada peça, sinó també a la pluralitat, al seu valor com a mostra d'una manera de fer concreta, d'una part de la poesia d'Estellés: des del dramatisme adolorit a la vena humorística, des del sonet més estricte al poema de vers lliure.

La classificació i l'ordenació general de la nostra antologia correspon a un criteri temàtic i també, en part, biogràfic, perquè d'alguna manera l'obra d'Estellés així ho permet. Diguem fins i tot que aquesta pot semblar una manera raonable i eficaç d'exposar-la, o suggerir-la, en el seu conjunt. Almenys al nivell introductori que ací pretenem.

Hi hem distingit els següents apartats:

1. Burjassot, la infantesa: uns orígens populars
2. La postguerra
3. L'amor
4. València, el treball, la vida de cada dia
5. Poeta, un entre tants
6. I la fantasia, també
7. La mort

El lector trobarà cada apartat precedit per una introducció al conjunt dels poemes que s'hi han inclòs. No cal dir que la intenció amb què s'ha fet aquesta presentació és facilitar la comprensió dels textos antologats, sempre pensant en un lector jove, o actual, no contemporani del poeta: explicant, entre altres aspectes més concrets o de detall, les circumstàncies en què Vicent Andrés Estellés va viure i escriure, i les seues opcions literàries i cíviques.

No proposem, per tant, una lectura separada de la biografia del poeta, sinó al contrari: una de condicionada per la seua circumstància vital i pel seu context històric, que considerem rellevants a l'hora d'entendre i valorar els poemes. Passades unes dècades des que es van escriure, una quantitat significativa dels sobreentesos i dels referents compartits pel poeta amb els seus coetanis ja no resulten tan evidents. Trobem que aquesta precaució és del tot convenient i, fins i tot, necessària.

Amb aquesta informació prèvia, esperem que un lector qualsevol ja es trobe prou familiaritzat amb la poesia

d'Estellés, en possessió dels seus referents més fonamentals. En definitiva, aquesta antologia també es vol com una invitació a continuar llegint-lo, a emprendre la lectura de la seua obra completa.

1

Burjassot, la infantesa: uns orígens populars

Vicent Andrés Estellés va nèixer el 4 de setembre del 1924, en un poble de l'Horta molt prop de València, Burjassot, que tindrà una presència ben important en la seua obra. No sols com a espai dels records molt estimats de la pròpia infantesa i de la seua primera joventut: ell s'identificarà profundament amb aquell poble seu, el reconeixerà com una part de la seua personalitat, com una realitat que l'ha definit, com una de les causes que l'han fet ser la persona que és.

No cal dir que el Burjassot on va nèixer i créixer Estellés, entre els anys 20 i 40 del segle passat, era un poble molt diferent de com és ara. Si ara és una concentració urbana molt densa en construccions i habitants, fortament caracteritzada pel campus de la Universitat de València i per les instal·lacions de ràdio i televisió d'À Punt –abans Canal 9–, en aquell temps va ser un poble de llauradors. És a dir: un

poblet típic i tradicional de l'Horta, i és així com Estellés el conserva i el reviu en la memòria.

En referències que deixa caure al llarg de la seua obra, Estellés ens va suggerint ací i allà el seu poble, amb detalls que ens permeten imaginar-lo, reconstruir-lo. Burjassot era, en la primera meitat del segle xx, com tants altres pobles que vivien del camp.

Vist per dalt, com veiem a «**Égloga VII**», hi predominaven absolutament les teulades sobre els terrats, teulades velles de teules «rovellades, amb uns grapats de molsa», amb fumerals, roba estesa, «filferros amb llençols», i colomers.

Hi havia una certa separació entre les cases: es complementaven amb els «estables, comuns, corrals» que les envoltaven.

Molt prop del poble, vorejant-lo o travessant-lo, «passava de quart en quart» un tren i també «una séquia, solemne, d'aigua roja».

El camp hi era una presència molt sentida, molt evident des de dins mateix del poble: «L'horta que no se veu, que se sap, que se sent, callada, a les espatles».

Ben mirat, més que no d'un poble concret, sobre el Burjassot que evoca Estellés, el lector també es pot fer la idea d'un tipus de població, identificar-lo amb una gran quantitat d'altres semblants. I no sols fer-se la idea d'un poble, sinó també d'una època que el lector actual ja no ha conegut, i cal imaginar-la: com era Burjassot, i molts altres pobles valencians en aquell temps, entre els anys 20 i 40 del segle passat.

No cal fer tampoc un gran esforç: hi ha molts pobles que responien i avui, en part, encara responen a les característiques que el poeta ens dona del seu. Per a Estellés, una de les principals és que, com a poble, no té res d'especial:

El meu poble no té riu
ni té unes nobles ruïnes.

Ni cal. Sembla que vulga dir-nos que no el molesta gens si el seu poble no és important, si no té gens de prestigi històric, ni li dona cap motiu erudit d'orgull. Se l'estima perquè és el seu, i prou. I no és només que no li importa: diríem que reivindica així el seu poble, com és, desheretat de patrimoni arquitectònic, sense cap condició monumental; diríem que li celebra aquesta condició humil. Estellés s'identificarà plenament amb Burjassot, amb tota naturalitat, com l'home modest i humil que també va voler ser ell.

El poema sense títol que comença «**El meu poble no té riu**» és tot sencer un intent de caracteritzar o definir aquella societat, tan benvolguda, on va començar a obrir els ulls a la vida. A banda de negar-li qualsevol pretensió com a poble il·lustre, només li atribueix qualitats que tenien tots els pobles aleshores: una vida lenta, estable, serena, de roda i volta i tornar al mateix punt, segons uns cicles sempre previsibles, amb el curs del dia, amb el pas de l'any. La més gran part del poema consisteix en una col·lecció d'imatges amables que així ho expressen:

- Les «coques fines» que es feien sempre per Nadal. Als forns tradicionals es feia i, en molts encara es fa, una sucreria que s'associa a cada època de l'any.
- Els «melons de tot l'any», perquè –contràriament als melons d'aigua, d'Alger, o meló roig– es podien conservar penjats de les bigues, per a ocasions especials, durant una part de l'any. Disposar d'un bon meló, fresc, dolç i perfumat, per celebrar un dinar en família, quan ja eren escassos, «entre Nadal i l'estiu», quan ja no n'era temps, feia una certa il·lusió. Especialment al xiquet de casa. Si amb una canya li'l deixaven despenjar de la biga, ho vivia com una festa.
- La facilitat de la vida en temps d'estiu, quan «tot el món viu», segons un refrany molt popular, sens dubte per l'absència de fred i per l'abundància relativa, a causa de les collites recents, en comparació amb l'hivern, que és temps de fred i d'escassetat, sempre parlant del món tradicional.
- «De nit, tot el món al llit» és una afirmació que remet a una vida ordenada, sense trasbalsos.

Com es podria suggerir una existència més confiada i tranquil·la, si a més a més, durant tot el dia, la gent es deixa «la clau al pany»? , com en aquell temps se solia fer, perquè no feia por que ningú entrara a robar a casa.

Ara bé, això no era tota la veritat, no s'hi vivia una vida tan pacífica, tan lliure d'inquietuds, segons les aparences, com hem vist fins ara. Estellés, intencionadament, d'alguna

manera, ho vol contradir, perquè també afirma que al seu poble:

Dicten la ira i l'afany
l'esperança i el neguit.

Sota aquella superfície de pau i de calma que hem vist, d'imatges concretes d'una vida serena, confiada, hi ha una altra realitat, que expressa de forma més abstracta –amb substantius abstractes, per tant–, potser perquè no forma part de la quotidianitat, ni es manifesta en accions subjectes a cicles previsibles. La ira, l'afany, l'esperança o el neguit no es poden expressar amb imatges tan evidents ni directes, com hem vist que fa per a la vida quotidiana:

- La ira: Violenta irritació contra algú o alguna cosa, diu el diccionari; sinònim de fúria, de ràbia.
- L'afany: Esforç treballós, penible, ansiós; d'on deriva «afanyar-se»: esforçar-se, treballar o moure's de pressa.
- L'esperança: Confiança d'aconseguir una cosa, que allò que desitgem ha de realitzar-se: fe, il·lusió, optimisme.
- El neguit: Inquietud, molèstia, que dona una forta excitació, una gran impaciència; sinònim de desfici, de basca: «basca», com la calor humida.

Aquestes quatre actituds apareixen associades en parells, contraposades en un pol positiu –l'esperança, l'afany– i un altre de negatiu –la ira, el neguit. Com volent dir que hi

ha una oscil·lació des d'una actitud més constructiva a una de més destructiva: entre la confiança i la inquietud, entre l'esforç i la ràbia.

Aquesta idea d'oscil·lació ve reforçada per l'estructura de l'oració: hi ha una ambigüitat sintàctica, no se sap quin és el subjecte, no se sap si l'autor vol dir que són «la ira i l'afany» els que «dicten» –suggereixen, inspiren, imposen– «l'esperança i el neguit». O és al revés: són l'esperança i el neguit que inspiren la ira i l'afany.

Cal parar atenció en el fet que aquestes quatre actituds –ira, afany, esperança, neguit– són elements fonamentals, inspiració, temes que sempre tornen, en la poesia d'Estellés.

La vida de poble, doncs, no era tan plàcida, tan harmònica, no contenia tanta pau com podien fer creure les aparences, a partir d'una mirada massa superficial sobre aquella realitat. Hi havia també, relacionada o no amb els estats d'ànims que hem vist, en un pla més individual i subjectiu, una tristesa ambiental que l'afectava, o que ell imaginava. Diu: «la humida tristesa entranyable de l'horta...» o també: «Venia una tristesa a punt de fer-se música, o de fer-se poema».

La visió del poble, del conjunt de les teulades del poble, que compara a «prades», o prats, especialment els que són densos i humits, li produiria una tristesa duradora, «melangia», que en el futur seria un impuls, un principi de la seua poesia. Ens ho diu explícitament a «**De pares pobres**»:

Plàcides prades
de les teulades,

d'això em vindria
la melangia,

anys endavant,
i més d'un cant.

La humilitat, que, com un fil, travessa i cus totes les imatges de la vida al poble, es complementa amb un altre aspecte, un altre valor igualment omnipresent: la dignitat. És una dignitat que pot adoptar múltiples formes. Pot ser declarada, explícita:

De pares pobres
i amb mitges soles,

a molta honor,
vindria al món,

un món humil,
mes no mesquí.

Dient «amb mitges soles» reconeix que a casa seua, i ja podem pensar que al veïnat no podia ser gens diferent, quan les sabates es feien velles i les soles se'ls esmolaven fins a foradar-se, no tenien prou diners per comprar-ne de noves, i calia anar al sabater a posar-los mitges soles –de recanvi, diríem–, que era més barat.

Així caracteritza aquell «món humil», i s'afanya a dir «mes no mesquí». Vol dir que no era miserable, no era una pobresa desesperada, sinó generosa i tot.

Podia expressar aquella dignitat de manera implícita. Una imatge com ara «Hi havia dones velles espellorant panolles» és una imatge ben triada, també apareix impregnada, en el context de la poesia d'Estellés, d'humilitat i de dignitat, tot alhora.

Les «panolles», les espigues de la dacsca o panís, s'havien d'«espellorfar», és a dir: arrancar-los les fulles. Calia fer-ho tant per accedir als grans del cereal com per omplir o renovar les màfegues. Eren els matalafs dels pobres, dels que no es podien pagar la llana per omplir un matalaf autèntic.

Era una tasca que volia molt de temps, paciència, i poca força. Per això era una faena per a dones velles, que a la seua edat trobaven així la manera de ser encara útils, treballaven mentre podien. En una economia pobra, de subsistència, les persones útils ocupen un espai propi, tenen una dignitat reconeguda.

La imatge de veïnat laboriós no és, doncs, un apunt decoratiu i prou: suggereix, rere l'escena de vida quieta, una càrrega d'humilitat i de dignitat.

Fins i tot el mecanisme de reg té una gran dignitat. El poble rega per «una séquia, solemne, d'aigua roja». L'aigua, escassa, tan necessària i, per això mateix molt valorada, d'un poble llaurador passa per la séquia amb solemnitat. Amb majestat.

També tot l'espai sencer del poble era un àmbit de dignitat: ell mateix sentia, del poble estant, que li «Venia una tristesa a punt de fer-se música, o de fer-se poema.»

El Burjassot de la seua infantesa, doncs, per a Estellés, tal com ell mateix declara i veiem que posa en pràctica, va merèixer, o li va suggerir almenys en part, l'obra poètica que després escriuria, arribat ja a l'edat adulta.

La infantesa pot ser també un espai per a l'enyorança, l'evocació d'un temps perdut i molt distant, lligat a les presències més íntimes, desaparegudes també per sempre i existents ja només en la memòria. Això ho veiem en el sonet que comença «**Pare meu de dolor i d'alegria**» i s'allarga fins a completar els catorze versos de rigor del sonet, evocant el pare enyorat, on com a poeta reflexiona sobre com tractar, des de la poesia, la figura paterna.

Molt interessant és ací el contrast entre, d'una banda, l'ús de la forma clàssica i acadèmica del sonet, amb les rimes impecables, i, per l'altra banda, el caràcter col·loquial, íntim i desimbolt, podríem dir «actual», que tenen les informacions i afirmacions contingudes al poema.

Un altre poema dedicat al pare és «**L'ofici**». Abans de decidir-se pels estudis i la professió de periodista, que seria la tria professional definitiva d'Estellés, va començar a treballar com a aprenent al costat del pare, com a forner. O per ser més precisos: paler, que, el nom ja ho diu, és el treballador que amb una pala enfora i desenfora el pa. La precisió és molt pertinent. Encara que «fornar» pot comprendre els dos significats, molt sovint, com en aquest cas, el paler és un llogat del

forner, propietari del forn. Un forner podia ser, i en els anys 40 del segle passat encara més, un propietari ric. El paler, mai.

El poema té un caràcter fortament evocador. Per la figura paterna, molt estimada. També pel treball, que tenia, per a l'Estellés joveníssim que era aleshores, un significat de plenitud, de felicitat: produir el pa. Dir «pa», en una societat pobre és tant com dir «vida». Cal tindre en compte que aquells anys van ser un temps de fam. Fer el pa podia considerar-se una de les accions més útils i nobles, més humanes. En la família d'Estellés havien sigut forners tradicionalment. Amb ell s'estroncava la tradició.

No cal dir que Burjassot va ser per a ell no sols un espai d'observació, sinó també un espai on exercir i fer créixer la imaginació. Exemple d'això pot ser el poema que comença «**Pels vells carrers, amb una olor d'estable**», on trobem un Estellés més infantil que no en el poema anterior, més fadrí, quan ja havia començat a treballar.

Remarquem com hi apareixen dos punts de vista complementaris en el tractament del personatge que fa de base al poema: si d'una banda, com a xiquet, el percebia com una visió terrible de «l'home del sac», després li atribueix un altre significat, una altra realitat del mateix personatge. Era, simplement:

...l'home que duia

brossa per als conills segada als marges.

De vegades, la infantesa, en la poesia d'Estellés, se'ns presenta també dissociada del seu passat al poble, o no explícitament

l·ligada a Burjassot. Un cas ben notable, en què psicologia infantil i adulta es fonen, en què el conjunt de la vida es pot entendre des del punt de vista o des dels mitjans de comprensió propis d'un infant, el trobem a «**La vida contada a un nen del veïnat**».

L'amplitud de registres, la varietat de tractaments que fa servir Estellés en la seua obra, són molt abundants. Al poema que comença «**Jove cos de la donzella**», el to i l'estil són ben diferents dels seus més habituals. És un homenatge declarat a Josep Carner, que ací imita hàbilment. Ens serveix una escena quotidiana, amable, de contingut simbòlic, de regust mitològic, articulada en forma de sonet. Precisament el sonet és una estrofa molt pròpia de Josep Carner i aquest d'Estellés ens recorda, més o menys directament, el Carner, com ara, d'*Els fruits saborosos*.

Burjassot també va ser el lloc on Estellés va viure la guerra entre 1936 i 1939. A «**Temps**», amb una barreja d'imatges, de records personals, evoca:

...després d'aquell diumenge

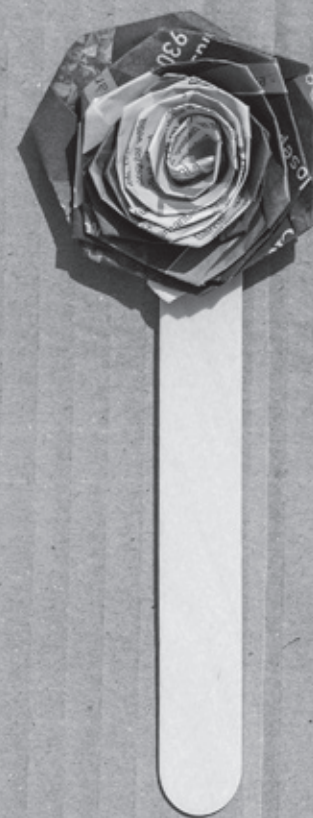
va començar la guerra, i va arribar la guerra
plena de camions, pistoles i banderes,
el foc dels sacrilegis, la sang sobre l'asfalt,

La guerra va esclatar enmig del paisatge de l'Horta, on ell feia una vida de xiquet lliure, després d'una festa al poble, quan s'havia posat de moda *La Carioca*, una música que ballaven al cine Fred Astaire i Ginger Rogers...

1

Burjassot, la infantesa: uns orígens populars

[El meu poble no té riu]

El meu poble no té riu
ni té unes nobles ruïnes.
Per Nadal té coques fines.
Per l'estiu tot el món viu.
Entre Nadal i l'estiu
són els melons de tot l'any.
Dicten la ira i l'afany
l'esperança i el neguit.
De nit, tot el món al llit.
De dia, la clau al pany.¹

---

¹ dins ZURRIAGA, Ferran i BOIX, Manuel (eds.). *Veles i vents* (2a ed.). València: Eliseu Climent, editor, 1976 [ISBN: 84-85211-23-5] (1a edició de la Fundació Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de València, 1974)

ÈGLOGA VII (fragments)

[...]
Recorde primer, sempre, un veïnat de teules,
de teules rovellades, amb uns grapat de molsa.
De sobte, un colomer, filferros amb llençols.
I la humida tristesa entranyable de l'horta...
L'horta que no se veu, que se sap, que se sent,
callada, a les espatles, amb les cases atònites,
amb els verdors atònits –i un alfals, expectant.
[...]
Hi havia un tren; passava de quart a quart pel poble.
S'esmunyia, després, cap amunt, entre uns pins.
I hi havia una séquia, solemne, d'aigua roja,
amb una vora d'il·les de canyars, lledoners...
Al lluny es veien pobles i a un costat la ciutat.
Venia una tristesa a punt de fer-se música,
o de fer-se poema, i cosins, i cosines.
Hi havia dones velles espellorant panolles.

[De pares pobres] (fragment)

De pares pobres
i amb mitges soles,

a molta honor,
vindria al món,

un món humil,
mes no mesquí.

Recorde, encara,
la casa, clara,

on jo nasquí:
precari, el pis

tenia cuina,
amb una pica

de pedra vella
i una finestra;

després hi havia
la galeria

i aquella parra
que tant m'agrada,

sempre, evocar;
l'embarronat,

corcat, dolent,
i un colomer

buit, en desús,
dalt el comú.

Plàcides prades
de les teulades,

d'això em vindria
la melangia,

anys endavant,
i més d'un cant.

El paisatge
l'honren estables,

comuns, corrals
i funerals.

Per fer més fi,
també algun pi,

I cossiols
d'alegres flors:

[...]

[Pels vells carrers, amb una olor d'estable]

Pels vells carrers, amb una olor d'estable,
entrava al poble, des de l'horta, allà
boqueta nit, sinistre, l'home del
sac al coll, geperut, o bé encongít,

l'home que duia dins el sac el cos
d'un ofegat o assassinat: no deia
mai bona nit a les honestes gents
que prenien la fresca o bé sopaven

un entrepà de pimentó amb tonyina.
Penosament, sota la gorra negra,
sota el sinistre monument o gepa,

l'home es perdia en la foscor. Deixava
impressió de crim, l'home que duia
brossa per als conills segada als marges.

[Pare meu de dolor i d'alegria]

Pare meu de dolor i d'alegria,
com et veig, et recorde, et necessite
cada dia, quan m'alce, quan em gite,
a la nit, al crepuscle i al migdia!

Amb el prestigi antic de l'elegia
et tornaries de silenci i mite.
I et vull com fores, pare; i desorbite
els versos i les llàgrimes. Voldria

veure't ací fumant, al meu costat,
bevent discretament, discretament
parlant com tantes voltes hem parlat...

que si el fill –«el xiquet...»– tindrà talent,
que anares a Sevilla de soldat,
que si el cel està roig i farà vent...

L'OFICI

Lo jorn sencer tostemps sospir.

JOAN TIMONEDA

Venies d'una llarga família de forners
i a tu t'agradaria ser forner, com els teus,
i entrar feixos de llenya, de pinassa, en el forn,
i fer el rent, en caure el dia, com el feien,
i a mitjanit anar al forn per a pastar,
creuar amb una ràpida ganiveta la pasta,
i escombrar lentament, prendre-li foc al forn,
ficar el cap al forn, aquell infern de flames
que olia intensament als matins del Garbí,
pujar a l'alcavor, aquell calor humit.
I deixar caure el pa, aquell pa cruixidor,
i alegre, a les paneres, i tripular el forn,
fer-li créixer el foc, o fer-li-lo minvar.
Tu series forner, com ho foren els teus.
I al costat del teu pare aprengueres l'ofici,
nit a nit, dia a dia, i ara en tens l'enyorança.
Una amarga enyorança per a tota la vida
et creua el pit de banda a banda amb aquell ràpid
senyal de ganiveta que no pots oblidar.
Allò que més t'agrada, d'on et venen els versos,
els arraps en la carn, aquells dies salvatges
quan entraves els feixos de pinassa en el forn.

LA VIDA CONTADA A UN NEN DEL VEÏNAT

I llavors, Déu li va donar
la Vida a l'home,
i era tan bella i delicada
que l'home no sabia
què fer amb ella
i sols era feliç dormint.
Al dematí, però,
tornava la congoixa
i li venia aquell
desig enorme de plorar,
i duia als seus braços la Vida
com qui duu un nen de bolquers,
com qui duu un setrill de nitroglicerina...
De vegades la duia com si fos un regal
i volia amostrar-la,
però tots en tenien i no li feien cas,
i callava, tristíssim...
¿Ja t'has menjat el berenar?

[Jove cos de la donzella]

A la manera de Carner

Jove cos de la donzella
mesuradament alegre
que duia el banyador negre
i ran de la mar més vella

vacil·lava un punt a penes
de rompre el mòbil encant
del vidre antic, inconstant,
d'un prestigi de sirenes.

I, ja ardida, o decidida,
la penetra a poc a poc
obrint-se pas lentament.

Així entraria a la vida,
mar revolta, vent o foc,
esvelta, una adolescent.

TEMPS

Lo temps és tal que tot animal brut

AUSIÀS MARCH

Una guitarra amarga, la guitarra profunda,
pujava didals d'aigua d'un aljub remotíssim,
dies llunyans, amarga la guitarra, profunda,
el secà de Paterna, nits de cel ample, grills,
poava lentament didals d'aigua amargosa,
ressonava la pedra en una aigua remota,
t'esgarraves la carn, dies salvatges, dies,
una guitarra amarga, la mare agrunsa el fill,
la cadira baixeta, el corral, la figuera,
dalt del pati ballaven amb farolets encesos,
la guitarra profunda, arribaven les ràfegues
d'una música nova dita «la carioca»,
nits de l'horta, les nits, el camí de Godella,
l'Alqueria del Pi, una guitarra amarga,
amarga, amarga, amarga, didals d'aigua d'aljub,
didals d'aigua profunda, la guitarra profunda,
darrere de la murta sonava la guitarra,
mossegaven els cucs les fulles de morera,
nadàveu en la séquia de Tormos i després
dansàveu damunt l'herba, grotescament dansàveu,
batallons de dacsars arribaven al poble
amb les fulles verdíssimes, després d'aquell diumenge
va començar la guerra, i va arribar la guerra

plena de camions, pistoles i banderes,
el foc dels sacrilegis, la sang sobre l'asfalt,
«Hijo, me alegraré que al recibo de ésta...»
una guitarra amarga, la guitarra profunda,
el pare, dret, al carro la nit del bombardeig,
el carro trontollava, nit endins, vers la Bíblia,
s'ha mort el pare, ha mort Antònia, ha mort
Maria, ha mort Antoni, ha mort Joan, ha mort
el Saboner, flotaven les minetes enceses
dins les tassetes d'oli, saps qui s'ha mort?, les llargues
campanes del meu poble que no s'acaben mai,
que es planyen lentament, una guitarra amarga
pouava amargament didals d'aigua d'aljub,
un aljub remotíssim, un Parenostre per...,
una guitarra amarga, la guitarra profunda,
s'ha perdut en el pati, estava entre els canyars,
la séquia de Montcada com un brau argilós,
Benifaraig, Carpesa, Poble Nou, Borbotó,
Jaume Bru, per l'amor de Déu, no em deixes sol,
els corcons rosegaven les fustes de la taula,
es morí la figuera del corral de ma casa,
ningú no sabrà dir quan o de què es moria,
desesperadament, amargament sonava
una guitarra oculta, la guitarra profunda,
una guitarra amarga, amarga i profundíssima,
i poua didals d'aigua d'un aljub remotíssim.

2

La postguerra

La guerra que trobem en la poesia d'Estellés va durar des del 18 de juliol del 1936 fins a l'1 d'abril de 1939. Quan va començar, ell no tenia els dotze anys. En acabar, encara no n'havia fet quinze. Seria un temps que, en el seu cas, comprendria el pas de l'última infantesa a la primera adolescència.

Estellés ens parlarà més de la postguerra que no de la guerra: dels anys que la van seguir i de les seues conseqüències, que, sobre la població, van ser devastadores. Així ho afirma clarament al poema «**Per exemple**»:

Els anys de la postguerra foren uns anys amargs,
com no ho foren abans els tres anys de la guerra,
per a tu, per a mi, per a tants com nosaltres,
per als mateixos hòmens que varen fer la guerra.